

Eurooppalainen tutkintamääräys – Suomen ja Alankomaiden yhteistyöstä

Sanni Säteri

1/2021

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Tutkinto
Sanni Säteri	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Eurooppalainen tutkintamääräys - Suomen ja Alankomaiden yhteistyöstä	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Jani Peltola & Hanna Uusitalo	Tutkimuksellinen
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä selvitettiin lainsäädännön ja haastattelujen pohjalta, mikä on eurooppalainen tutkintamääräys, miten sitä käytetään ja mitä huomioita sen käyttöön liittyy. Eurooppalainen tutkintamääräys on työkalu, jolla voidaan hankkia näyttöä muista jäsenmaista rikostutinnan yhteydessä. Tutkimuksessa haastateltiin kahta määräyksen käyttöön hyvin perehtynyttä henkilöä.</p> <p>Tutkimuksen lähtökohtana oli käsitys siitä, että Suomen ja Alankomaiden yhteistyö toimii poikkeuksellisen hyvin. Tutkimuksessa selvitettiin syitä tähän toimivaan yhteistyöhön. Tavoitteena oli tutkimuksen pohjalta luoda ideoita eurooppalaisen tutkintamääräyksen käytön tehostamiseen. Tutkimuksessa käytettiin käytännön esimerkkinä rikostutkintakokonaisuutta, joka toteutettiin yhteistyössä Alankomaiden ja Suomen välillä vuosina 2018 ja 2019. Tässä tutkinnassa käytettiin 19 eurooppalaista tutkintamääräystä.</p> <p>Eurooppalaisen tutkintamääräyksen käyttö Suomessa ei ole kovin yleistä muualla kuin Keskusrikospoliisissa ja Helsingin poliisilaitoksella. Tutkimuksen tavoitteena oli luoda käytännön toiminnan tukena toimiva tietopaketti niille, jotka harvemmin käyttävät eurooppalaista tutkintamääräystä ja auttaa asiaan vähemmän perehtyneitä välttämään pahimmat virheet määräyksen käytössä.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi
26	Tammikuu 2021
<p>Avainsanat</p> <p>eurooppalainen tutkintamääräys, operaatio Don Cesar, Alankomaat</p>	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
1.1 Aiheen valinnan tausta	4
1.2 Rajaus	6
1.3 Tutkimuskysymykset	6
1.4 Avainkäsitteet.....	7
2 TUTKIMUSMETODOLOGIA	8
2.1 Lähteistä	9
3 SÄÄDÖSTAUSTA	10
3.1 Eurooppalainen tutkintamääräys	10
3.1.1 Kaavio prosessin kulusta	11
3.1.2 Soveltamisala	11
3.1.3 Määräyksen sisältö.....	12
3.1.4 Kieltäytymisperusteet	12
3.2 Eurooppalainen pidätysmääräys suhteessa eurooppalaiseen tutkintamääräykseen	15
4 OPERAATIO DON CESAR.....	15
4.1 Mikä oli Operaatio Don Cesar	16
4.2 Eurooppalainen tutkintamääräys Operaatio Don Cesarissa	17
5 MÄÄRÄYKSEN KÄYTÄNNÖN PUOLI JA ONGELMAT	18
5.1 Suomen syyttäjänlaitoksen rooli	18
5.2 Tärkeimmät huomioitavat määräyksen kirjauksessa	18
5.3 Alankomaiden kanssa tehty yhteistyö	20
6 TULOKSISTA.....	21
6.1 Itsearviointi	23
7 LÄHDELUETTELO	25

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen valinnan tausta

Huumausaineiden käyttö Suomessa on lisääntynyt viime vuosina huomattavasti. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa viranomaisten tietoon tulleet huumausainerikokset ovat kasvaneet vuodesta 2015 vuoteen 2019 yli kahdella tuhannella, törkeät huumausainerikokset yli neljällä sadalla sekä huumausaineen käyttörikokset yli viidellä tuhannella tapauksella. (Tilastokeskus, 2020). Lukuun ottamatta maan sisällä kasvatettua kannabista, lähes kaikki Suomessa liikkuvat huumausaineet tulevat ulkomailta. Alankomaissa tuotetaan tiedetysti paljon synteettisiä huumeita ja kannabista, joista iso osa lähtee sieltä muualle Eurooppaan. Lisäksi se on merkittävä heroinin ja kokaiinin kauttakulkumaa Euroopassa. Tästä kaupasta osa suuntautuu myös Suomeen. (Finland Country Drug Report, 2019) (Netherlands Country Drug Report, 2019) (European Drug Report, 2019 ja 2020).

Aihe on ajankohtainen, minkä huomaa esimerkiksi viime vuosien uutisia seuraamalla. Suomessa on paljastunut useampi laaja huumeiden maahantuontioperaatio, jossa aineiden kauttakulku on tapahtunut Alankomaiden kautta. Tällaisissa tutkinnoissa on yleensä mukana KRP eli Keskusrikospoliisi. KRP on poliisin valtakunnallinen yksikkö, jonka tehtäviin kuuluu muun muassa torjua ja paljastaa vakavaa ja järjestäytyntä rikollisuutta. Muutamina esimerkkeinä mediassa huomioituista tutkintakokonaisuuksista mainitsen Helsingin poliisilaitoksen alueella paljastetun suuren ekstaasin maahantuontiorganisaation, joka toimi vuosien 2017–2019 välillä, KRP:n vuonna 2020 paljastama Helvetin enkeleiden toimintaan liittyvä amfetamiinin maahantuontiyrityksen sekä laaja-alaisen Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen ja KRP:n selvittämän huumeiden maahantuonti- ja levityskokonaisuuden vuonna 2017. (Helsingin Uutiset, 2019) (Yle Uutiset, 2020) (Savon Sanomat, 2017). Ajankohtaisin ja merkittävin esimerkki tämän työn tekohetkellä on parhaillaan meneillä oleva sekä nyt jo kaikkien suomalaisten tuntema Katiska-vyyhti. Myös siinä huumeet tuotiin Suomeen pääosin Alankomaista. (Iltasanomat, 2019).

Luonnollisesti kaikissa Euroopan maissa viranomaisilla on toimivaltaa vain omassa maassaan ja tämä pätee myös Suomeen. Miten siis Suomen poliisi voi selvittää rikollisuutta, jonka juuret ovat toisessa maassa? Tutkittaessa Euroopan maiden välisiä rajoja ylittävää rikollisuutta, hyödyllisin apuväline on eurooppalainen tutkintamääräys, jonka avulla viranomaiset voivat ulottaa tutkintatoimenpiteitä omien maidensa rajojen yli.

Aiheeseen liittyvä lainsäädäntö on kenen tahansa saatavilla. Siihen perehtyessäni kuitenkin huomasin, että tutkintamääräyksestä ja sen käytöstä ei juuri ole kirjallisuutta samaan tapaan kuin esimerkiksi eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä. Eurooppalainen tutkintamääräys saattaa olla monelle tutkinnanjohtajallekin vieras työkalu, mutta sen käyttö voi tulla vastaan. Toivon, että tämä työ voisi toimia tällaisissa tilanteissa tukena käytännön toteutuksessa. Lisäksi muille poliisiopiskelijoille sekä poliiseille puhuessa minulle selvisi, että moni miehistötason poliisi ei muista koskaan edes kuulleensa eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että tutkintamääräys on suhteellisen uusi säädäntö. Sitä ennen kansainvälistä yhteistyötä tehtiin oikeusapupyynnöillä. Lisäksi Suomen mittakaavassa eurooppalaisen tutkintamääräyksen käyttäminen ja siihen liittyvä osaaminen on keskittynyt melko pienelle joukolle, suurimmaksi osaksi KRP:hen. Päälystöpintoihin sisältyy koulutuskokonaisuus eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä, mutta miehistötasolle siitä ei puhuta juuri lainkaan. Haluan työlläni luoda pienen tietopakettin eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä. Tämä onnistuu parhaiten keskittymällä esimerkkeihin, joissa määräyksen käyttö on sujunut hyvin. Tämän vuoksi keskityn Alankomaiden kanssa käytettyihin määräyksiin.

Hans Fagerström on vuonna 2019 kirjoittanut ylemmän poliisin ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön ”*Eurooppalainen tutkintamääräys - Tutkintamääräyksen vahvistamismenettelyn vaikutukset kansainvälisten rikosten tutkintaan Suomessa*”. Ylemmän tutkinnon opinnäytteenä tämä työ on huomattavasti laajempi ja syvemmin aiheeseen perehtyvä kuin omani tulee olemaan. Se myös keskittyy tutkimaan tutkintamääräyksen käyttöönoton vaikutuksia Suomessa eli vertailemaan entisen ja nykyisen käytännön eroja. Omassa työssäni haluan keskittyä tarkemmin tutkintamääräyksen käytäntöön ja soveltamisperusteisiin nykyhetkessä. Ennen kaikkea haluan tutkia yhtä konkreettista esimerkkiä ja keskittyä Suomen ja Alankomaiden väliseen yhteistyöhön ja toimintaan.

Kirjoitan työtäni ensisijaisesti poliiseille. Eurooppalaista tutkintamääräystä käyttää myös esimerkiksi Tulli ja Rajavartiolaitos. Lisäksi toinen suomalainen osapuoli määräyksen käytössä on aina syyttäjänlaitos. Keskityn työssäni nimenomaan poliisin laatimiin määräyksiin. Käsittelen myös syyttäjän osuutta, sillä se on merkittävä myös poliisin kannalta. Toivon tästä työstä olevan hyötyä miehistötason poliiseille, jotka haluavat tietää perusasiat eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä, sekä tutkinnanjohtajille, joilla ei ole juuri kokemusta sen käytöstä ja haluavat lukea hieman sen käytännön toteutuksesta.

Ollessani poliisiopintojen työharjoittelussa, puhuin työkavereilleni haluavani tehdä opinnäytetyöni kansainväliseen tutkintaan liittyen. Kenttäryhmäni jäsen kertoi tekevänsä poliisin ammattiin liittymättömiä opintoja paikallisessa ammattikorkeakoulussa. Siellä hän kertoi tutustuneensa Tampereella työskentelevään tutkijaan, joka oli jokin aika sitten ollut mukana suuressa kansainvälisessä tutkinnassa. Tämä tutkintakokonaisuus oli nimeltään operaatio Don Cesar. Tätä kautta sain yhteyden kyseiseen tutkijaan ja hänen esitellessään tapauksen taustoja ja kulkua, minulla heräsi kiinnostus tarkastella kyseistä tutkintaa tämän työn yhteydessä. Idea työn rajaamisesta nimenomaan EIO:n tarkasteluun tuli myös häneltä.

1.2 Rajaus

Edellä mainituista ajankohtaisuussyistä sekä pitääkseni työn hallittavan kokoisena, olen rajannut sen koskemaan nimenomaan Suomen ja Alankomaiden välistä tutkintaa ja eurooppalaisen tutkintamääräyksen käyttöä näiden maiden välillä. Kuulemani perusteella yhteistyö Alankomaiden kanssa on toiminut paremmin kuin muiden EU-maiden kanssa. Tämä on toinen syy, miksi haluan tarkastella nimenomaan Alankomaiden kanssa tehtyä yhteistyötä. Mielestäni asian tarkasteluun sopii parhaiten hyvin onnistunut määräyksen käyttö, jonka käytänteistä voisi ottaa mallia tulevaisuudessa.

Aiheen rajaamiseksi edelleen sekä avatakseni sitä konkreettisemmalla tavalla aion keskittyä tarkastelemaan lähinnä yhtä tutkintakokonaisuutta, operaatio Don Cesaria. Operaatio Don Cesar oli laajasti uutisoitu esitutkintakokonaisuus, jossa tutkittiin siihen mennessä Suomen suurinta kokaiinin maahantuonti- ja levitysorganisaatiota. Operaatio Don Cesar toteutettiin yhteistyössä Suomen poliisin, syyttäjälaitoksen ja Alankomaiden viranomaisten kanssa vuosina 2018 ja 2019. Tutkinnasta syntyi yli kolmetuhatta sivua käsittävä esitutkintapöytäkirjojen kokonaisuus, jonka perusteella asetettiin syytteeseen 15 henkilöä Suomessa ja kaksi Alankomaissa. Operaation aikana Suomen viranomaiset tekivät yhteensä yhdeksäntoista eurooppalaista tutkintamääräystä. Koska suurin osa rikollisesta organisaatiosta sijaitsi Suomen ulkopuolella, on selvää, ettei vastaavaa näyttöä oltaisi kyetty saamaan ilman Alankomaiden yhteistyötä ja eurooppalaisia tutkintamääräyksiä.

1.3 Tutkimuskysymykset

Huomattuani, että eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä ei juuri ole kirjallisuutta, halusin tehdä opinnäytetyön, joka toimii perustason tietolähteenä määräyksestä ja sen

käyttöön liittyvistä avainkohdista. Työssä aion selittää, mikä eurooppalainen tutkintamääräys on sekä avata sen sisältöä lainsäädännöllisellä tasolla. Lainsäädännön lisäksi haluan haastattelujen kautta hakea käytännön raamit määräyksen käyttöön ja sisältöön. Tutkimuskysymyksiäni tulevat olemaan mitä eurooppalainen tutkintamääräys sisältää, mitä sen laadinnassa tulee huomioida ja mitä haasteita sen käytössä on. Eräs kurssitoverini poliisiammattikorkeakoululla tekee omaa opinnäytetyötään kansainvälisiin tiedonsaantipyntöihin liittyen. Opinnäytetyötä koskevassa seminaarissa hän kertoi tutkimuksensa yhteydessä puhuneensa henkilöiden kanssa, jotka työssään käyttävät eurooppalaista tutkintamääräystä. Heiltä hän oli kuullut, että Alankomaiden kanssa tehty yhteistyö toimii poikkeuksellisen hyvin muihin jäsenmaihiin verrattuna. Samaa sanoi myös Tampereen huumeryhmän tutkija, jonka kautta pääsin tutustumaan operaatio Don Cesariin. Koska kuulin samaa kahdelta taholta, minua alkoi kiinnostaa, onko asia tosiaan näin ja jos on, miksi. Haluan selvittää tätä haastattelujen kautta. Lisäksi toivon saavani selville, vaikuttaako määräyksen toimivuuteen muut tekijät kuin yhteistyötä tekevä maa. Johtopäätöksissä toivon voivani tarjota hieman näkemyksiä nykyisen käytännön ongelmiin, tärkeisiin huomioihin ja mahdollisten ongelmien ratkaisuihin ja vinkkeihin.

1.4 Avainkäsitteet

European Arrest Warrant, EAW: Eurooppalaisella pidätysmääräyksellä tarkoitetaan oikeudellista päätöstä, jonka jäsenvaltio on antanut etsityn henkilön kiinni ottamiseksi ja luovuttamiseksi toisen jäsenvaltion toimesta syytetoimenpiteitä tai vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanemista varten. Jäsenvaltiot panevat eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen perusteella. (Euroopan Neuvoston puitepäätös (2002/584/YOS), 2002).

European Investigation Order, EIO: Eurooppalainen tutkintamääräys on EU-maan oikeusviranomaisen antama tai vahvistama oikeudellinen päätös tutkintatoimenpiteiden suorittamisesta toisessa EU-maassa todisteiden hankkimiseksi rikosasioissa. Direktiivi hyväksyttiin 2014 ja se on otettu osaksi lainsäädäntöä viimeistään 2017. Täytäntöönpanoviranomaisen on tunnustettava toisen maan pyyntö ja varmistettava sen täytäntöönpano. Tästä eteenpäin käytän työssä lyhenteitä EIO tai tutkintamääräys. (European Justice, 2019).

Määräyksen antava valtio ja täytäntöönpanovaltio: Määräyksen antavalla valtiolla tarkoitetaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen laativaa ja toimenpiteitä pyytävää valtiota.

Täytäntöönpanovaltiolla tarkoitetaan jäsenvaltiota, jossa tutkintatoimenpide on määrä suorittaa. (EU-direktiivi, 2014).

Vastavuoroisen tunnustamisen periaate: Euroopan maiden välinen periaate, jonka mukaan kaikissa jäsenmaissa tunnustetaan toisten jäsenvaltioiden viranomaisten päätökset, ja ne voidaan myös toimeenpanna toisessa jäsenvaltiossa (Eurooppatiedotus, 2019).

2 TUTKIMUSMETODOLOGIA

Toteutan tutkimukseni kvalitatiivisena tutkimuksena ja käytän työssä myös oikeustieteellisen tutkimuksen menetelmiä. Yksi kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillinen piirre on käyttää induktiivista analyysia. Tällöin lähtökohtana ei ole hypoteesin testaaminen vaan aineiston yksityiskohtainen ja monitahoinen tarkastelu. (Sirkka Hirsjärvi, 2004, s.155). Tarkoitukseni ei ole niinkään luoda tieteellistä todistelua tai esittää uusia johtopäätöksiä tai teorioita. Sen sijaan haluan tarkastella eurooppalaisen tutkintamääräyksen käyttöön liittyvä lainsäädäntöä ja siitä olemassa olevaa kokemustietoa. Toinen kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyvä piirre ovat haastattelut tiedonkeruun muotona (Sirkka Hirsjärvi, 2004, s.155). Päätin haastatteluissa keskittyä määrän sijasta laatuun ja haastatella vain kahta määräyksen käyttöön hyvin perehtynyttä henkilöä. Mielestäni tämä on järkevää huomioiden, että Suomen kaltaisessa maassa tällainen kapea-alainen osaaminen on keskittynyt suhteellisen pienelle joukolle ihmisiä. Määräykset tehdään yhteistyössä poliisin ja syyttäjän kanssa, joten valitsin haastateltavan kummastakin laitoksesta.

Lainoppi on oikeustieteen ala, jossa selvitetään lakeja ja kuvataan niiden sisältöä. Lainopissa on kuitenkin mukana myös lain tulkintaa ja käytännön tarkastelua. Aion työn alussa perehtyä määräyksestä annettuun lakiin ja direktiiviin sekä niistä kirjoitettuun materiaaliin. Lainopin mukaisesti otan mukaan myös tulkintaa. Euroopan lakijärjestelmä on ainutlaatuinen ja myös eurooppalaisen tutkintamääräyksen käyttö perustuu siihen. Eurooppalaisessa järjestelmässä jäsenmaat sisällyttävät ETY:n perustamissopimuksen mukaisesti Euroopan oikeusjärjestyksen omaan lainsäädäntöönsä. Myös Suomessa eurooppalaista tutkintamääräystä koskee sekä EU:n direktiivi että Suomen oma laki

asiasta. Lainopissa yleisesti oikeuslähteet jaetaan kolmeen tasoon, vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin sekä sallittuihin lähteisiin. Tämän Aulis Aarnion ja Alexander Peczenickin luoma jaottelun perusteella vahvasti velvoittava lähde on sellainen, että sen sivuuttaminen ratkaisussa johtaisi lainvastaiseen ja kumottavaan päätökseen. Direktiivi ja laki ovat molemmat vahvasti velvoittavia lähteitä ja näin ollen hyvin absoluuttisia. (Miettinen, 2016, s. 116, 223, 252). Koska en ole lainoppinut, vain miehistötason koulutuksen saanut poliisi, en paneudu lakiin ja sen tulkintaan liian syvälle, sillä en koe osaamiseni tällaiseen riittävän eikä se myöskään palvele tämän työn tarkoitusta, joka on tuoda esiin määräyksen käytäntöjä ja ongelmia maanläheisemmällä tasolla. Esittelen kuitenkin direktiivin ja lain sisällön perusteet, jotta lukija voi haastatteluosuudessa ymmärtää paremmin haastateltavien vastauksia ja niistä vedettyjä johtopäätöksiä.

2.1 Lähteistä

Lainopillisen työnosuuden lähteinä käytän siis lakia ja direktiiviä. Lisäksi sivuan muita asiaan vaikuttavia tai siihen läheisesti liittyviä puitepäätöksiä ja direktiivejä, kuten eurooppalaista pidätysmääräystä koskevaa puitepäätöstä.

Kvalitatiivisen tutkimuksen osalta aion haastatella rikosylikomisario Jari Rättyä sekä erikoissyyttäjä Kaisa Ahvaa. Jari Rätty on toiminut poliisina yli kolmekymmentäviisi vuotta, josta KRP:ssä tutkinnanjohtajana kaksikymmentä vuotta. Tässä työnkuvassa hänellä on ollut kymmeniä kansainvälisiä juttuja, joihin EIO:t liittyvät kiinteänä osana. Kaisa Ahva on erikoissyyttäjä, joka on erikoistunut suuriin huumausainerikoskokonaisuuksiin. Ahva on toiminut syyttäjänä vuodesta 2002 alkaen. Heidän haastatteluissaan aion perehtyä lain pohjalta epäselviksi jääviin kohtiin, tulkinnallisiin asioihin sekä käytännön kokemuksiin määräyksen käytöstä. Haastatteluissa aion myös perehtyä EIO:n toimiviin puoliin tai ilmeneviin ongelmakohtiin.

Lisäksi käytän Operaatio Don Cesarin tarkastelussa kokonaisuuteen liittyviä julkisia esitutkimateriaaleja ja tuomiolauselmiä. Don Cesar oli operaatio, jossa kansainväliset toimenpiteet sujuivat mallikkaasti ja melkein kaikki jutun näyttö saatiin kansainvälisellä yhteistyöllä.

Aiheen yleisessä tarkastelussa ja ajankohtaisuuden perustelussa viitataan myös uutisointiin, tilastokeskuksen laatimiin tilastoihin sekä erinäisiin muihin lähteisiin kuten Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen sivuilta löytyneeseen tietoon.

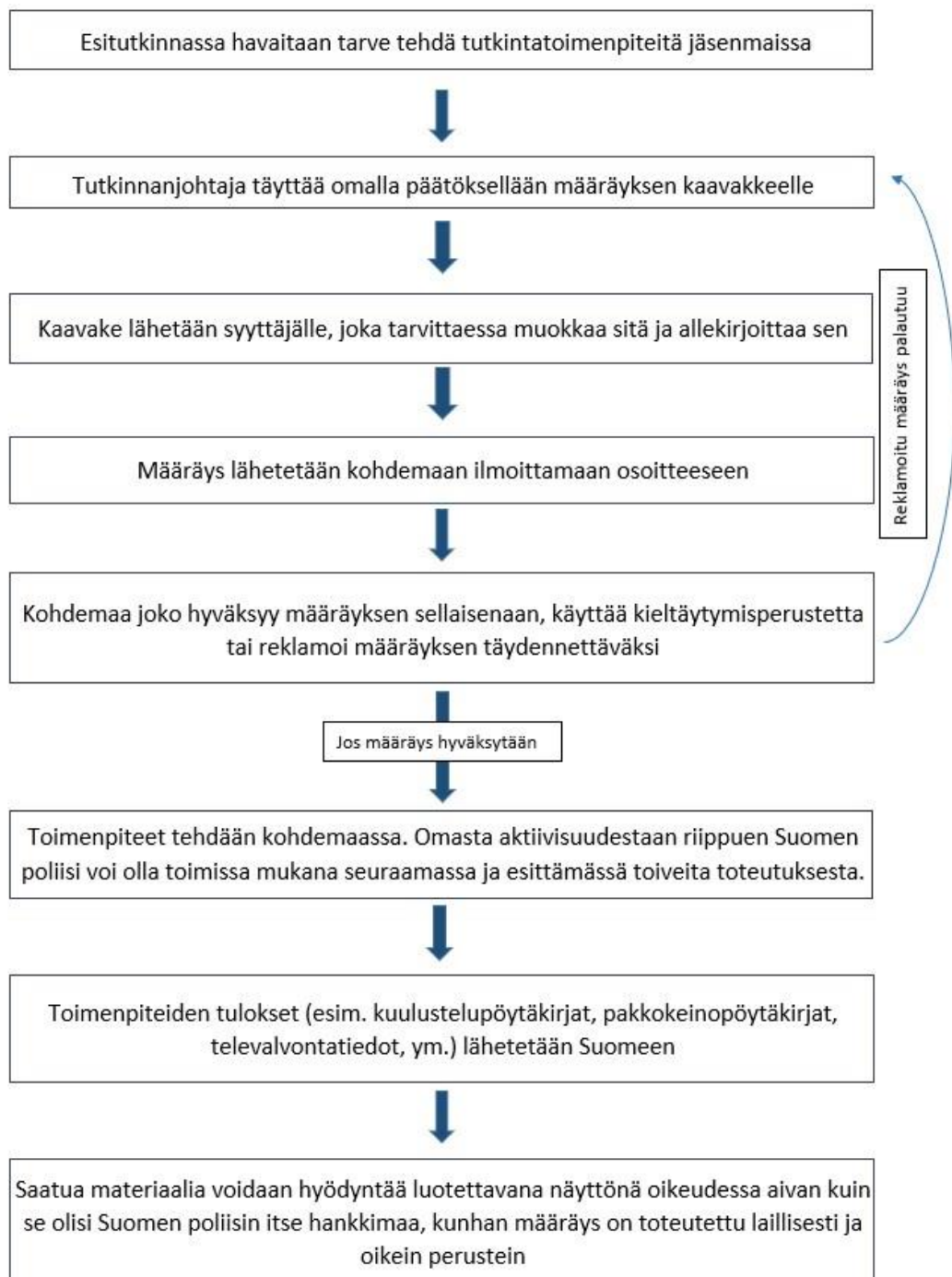
3 SÄÄDÖSTAUSTA

3.1 Eurooppalainen tutkintamääräys

Euroopan maiden välisten rajojen rajoitusten poisto on helpottanut laillisen liikkumisen lisäksi myös rikollisten toimintaa. Jotta viranomaiset kykenisivät vastaamaan tähän ympäristöön ja toimintaan, Euroopan parlamentti ja neuvosto laativat direktiivin 2014/41/EU eurooppalaisen tutkintamääräyksen käytöstä selkeyttämään ja sujuvoittamaan kansainvälistä viranomaisyhteistyötä rikosasioissa. (European Justice, 2019). Aikaisemmin käytössä oli oikeusapupyynnöt kansainvälisessä tutkinnassa. Direktiivi ei juuri laajentanut annettavan avun alaa, mutta muutti sen velvoittavammaksi (Eduskunta.fi, 2017).

Suomessa on säädetty laki 430/2017 direktiivin täytäntöönpanosta. Tässä laissa määritellään, että Suomessa direktiivin mukaisena keskusviranomaisena toimii Oikeusministeriö ja täytäntöönpanoviranomaisina poliisi-, tull- ja rajavartiolaitosviranomaiset, Helsingin käräjäoikeus tuomiopiirissään toimivine syyttäjineen sekä erityisestä syystä myös muut käräjäoikeudet. Pääsäännön mukaan määräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta päättää se viranomainen, jonka toimivaltaan asia Suomen vastaavassa tilanteessa kuuluisi. Kuitenkin jos sitä on pyydetty, tai muuten on asianmukaista, asiasta päättää syyttäjä tai käräjäoikeus. Pakkokeinojen käyttö määräyksen täytäntöönpanossa heijastetaan Suomen lainsäädäntöön, tilanteeseen, jossa vastaava teko olisi vastaavissa oloissa tehty Suomessa. Pakkokeinoja voidaan käyttää sellaisessakin tilanteessa, jossa teko ei ole Suomen lain mukaan rangaistava, riippuen määräyksen antaneen maan lainsäädännöstä ja teon tunnusmerkistöstä. Lain mukaan Suomessa syyttäjän on vahvistettava määräys, joka annetaan muihin maihin. (Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta 430/2017, 2017).

3.1.1 Kaavio prosessin kulusta



3.1.2 Soveltamisala

EU-direktiivi 2014/41/EU:n kolmannen artiklan mukaan EIO:ta sovelletaan kaikkien tutkintatoimenpiteiden yhteydessä, lukuun ottamatta yhteisiä tutkintaryhmiä koskevia toimenpiteitä, joita säädellään keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa yleissopimuksessa.

Direktiivin neljännen artiklan mukaan EIO:ta voidaan käyttää rikosoikeudellisissa menettelyissä, jotka määräyksen antavan maan oikeusviranomaisen on laittanut tai voi

laittaa vireille. Samoin sitä voi käyttää muissa kuin rikosoikeudellisissa menettelyissä, jotka on vireille laittanut joko hallinto- tai oikeusviranomaisen sellaisen teon osalta, joka on rangaistava lain säännöksiin kohdistuvana rikkomuksena ja joiden osalta päätös asiassa voi johtaa menettelyyn tuomioistuimessa. Poliisin laatimat EIO:t koskevat luonnollisesti lähinnä rikosasioita. EIO:ta voi samoin kriteerein käyttää myös menettelyissä, joissa vastuussa olevan tahon voidaan katsoa olevan oikeushenkilö. Menettelyjen tulee olla aloitettu määräyksen antaneen valtion lainsäädännön vastaisten tekojen takia. Päätös toimenpiteistä siis tehdään määräyksen antavassa valtiossa, heidän lainsäädäntönsä mukaisesti ja vastavuoroisen tunnustamisen periaatteella se toteutetaan toisessa jäsenvaltiossa. (EU-direktiivi, 2014)

3.1.3 Määräyksen sisältö

Määräyksen sisällöstä säädetään direktiivin viidennessä artiklassa. Määräys täytetään määrämuotoiselle lomakkeelle, joka on direktiivin liitteenä A.

Lomakkeeseen on kirjattava erityisesti seuraavat tiedot:

- a) määräyksen antavaa viranomaista ja tarvittaessa sen vahvistavaa viran-omaista koskevat tiedot;*
- b) eurooppalaisen tutkintamääräyksen kohde ja perusteet;*
- c) asianomaista yhtä tai useampaa henkilöä koskevat tarpeelliset ja saatavil-la olevat tiedot;*
- d) tutkinnan tai menettelyn kohteena olevan rikoksen kuvaus ja sovellettavat määräyksen antavan valtion rikoslain säännökset;*
- e) pyydetyn yhden tai useamman tutkintatoimenpiteen ja hankittavan näytön kuvaus.*

Lisäksi on ilmentävä, mitä muuta kieltä, kuin määräyksen antavan valtion virallista kieltä määräyksen täytäntöönpanossa voidaan käyttää. Määräyksen antavan valtion viranomaisen on käännettävä määräyslomake täytäntöönpanovaltion viralliselle kielelle tai muulle täytäntöönpanovaltion ilmoittamalle kielelle.

(EU-direktiivi, 2014)

3.1.4 Kieltäytymisperusteet

EIO:n käytössä noudatetaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta. Määräyksen mukaisten toimenpiteiden toimittamisesta voi kieltäytyä vain määrätyn perusteiden. Näitä perusteita on useita ja direktiivissä on annettu niistä tyhjentyvä lista. Kieltäytymisperusteet liittyvät suurimmaksi osaksi vahvoihin oikeuksiin ja vapauksiin,

kuten ihmisoikeuksiin, lehdistön- ja ilmaisuvapauteen tai kansallisen lainsäädännön takaamaan koskemattomuuteen. Lisäksi kieltäytymisperusteena voi olla kansallisen turvallisuuden tai tietolähteen turvallisuuden vaarantuminen sekä turvallisuusluokiteltujen tietojen käyttöä vaativat toimenpiteet. EIO:n käytössä pätee myös laillinen periaate siitä, että samasta asiasta ei saa rangaista kahdesti. Toisin sanoen, jos asia on jo toisen jäsenvaltion oikeusoppien mukaisesti loppuun käsitelty, toimeenpanovaltio voi kieltäytyä toteuttamasta määräystä. Lisäksi toimenpiteistä voi kieltäytyä, jos pyydettyä toimenpidettä saa täytäntöönpanovaltiossa käyttää vain tietynlaisiin rikoksiin eikä kyseessä oleva teko kuulu niihin.

Tapauksissa, joissa määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion lainsäädäntö eroavat merkittävästi, on huomioitava menettelyn laatu, teko ja teon tapahtumapaikka. Lähtökohtaisesti täytäntöönpanovaltio voi kieltäytyä suorittamasta toimenpiteitä, jos käsiteltävä teko ei heidän lakiansa mukaan ole rikos. Kuitenkin tätä kieltäytymisoikeutta on rajattu ja sitä on rajattu niin laajasti, että tilannetta, jossa maa voisi eroavan lainsäädäntönsä perusteella kieltäytyä täytäntöön panemasta määräystä, tuskin tulee vastaan. Direktiivissä on liitteenä D alla esitetty lista, jonka mukaisia rikoksia koskien täytäntöönpanosta ei voi kieltäytyä, vaikkei epäilty teko olisikaan täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan rikos. Tällöin määräyksen antajan on määräyksessä mainittava, mihin listan rikoslajiin määräys liittyy. Lisäksi teosta on määräyksen antaneessa valtiossa oltava mahdollisuus saada ankarimmillaan vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistus.

11 ARTIKLASSA TARKOITETUT RIKOSLUOKAT

- rikollisjärjestöön osallistuminen,*
- terrorismi,*
- ihmiskauppa,*
- lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsipornografia*
- huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitton kauppa*
- aseiden, ampumatarvikkeiden ja räjähteiden laitton kauppa*
- lahjonta*
- petos, mukaan lukien Euroopan unionin taloudellisten etujen suojaamisesta 26 päivänä heinäkuuta 1995 tehdyssä yleissopimuksessa tarkoitettu Euroopan yhteisöjen taloudellisiin etuihin kohdistuva petos*
- rikoksen tuottaman hyödyn pesu*

- rahan, mukaan lukien euron, väärentäminen
- tietoverkkorikollisuus
- ympäristörikollisuus, mukaan lukien uhanalaisten eläinlajien laitton kauppaa ja uhanalaisten kasvilajien ja -lajikkeiden laitton kauppaa
- laittomassa maahantulossa ja maassa oleskelussa avustaminen
- tahallinen henkirikos, vakava pahoinpitely ja vakavan ruumiinvamman aiheuttaminen
- ihmisen elinten ja kudosten laitton kauppaa
- ihmisryöstö, vapaudenriisto ja panttivangiksi ottaminen
- rasismi ja muukalaisviha
- järjestäytynyt varkausrikollisuus tai aseellinen ryöstö
- kulttuuriomaisuuden, mukaan lukien antiikki- ja taide-esineiden, laitton kauppaa
- petollinen menettely
- ryöstöntapainen kiristys ja kiristys
- tuotteiden laitton väärentäminen ja jäljentäminen
- hallinnollisten asiakirjojen väärentäminen ja kaupankäynti väärennöksillä
- maksuvälineväärennykset
- hormonivalmisteiden ja muiden kasvua edistävien aineiden laitton kauppaa
- ydin- ja radioaktiivisten aineiden laitton kauppaa
- varastettujen ajoneuvojen kauppaa
- raiskaus
- murhapoltto
- kansainvälisen rikostuomioistuimen tuomiovaltaan kuuluvat rikokset
- ilma-aluksen tai aluksen kaappaus
- sabotaasi

Listaa lukiessa huomaa nopeasti, että se kattaa tyypilliset kansainvälisen rikollisuuden muodot, joiden tutkinnassa EIO:ta luultavasti tarvitaan. Muussa kuin rikosoikeudellisessa menettelyssä toimenpiteistä voi kieltäytyä, jos toimenpide ei täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan olisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa sallittu. Kuten aiemmin kuitenkin todettu, poliisin laatimat EIO:t koskevat lähes poikkeuksetta rikosoikeudellista asiaa.

Myös rikoksen tekopaikalla on merkitystä kieltäytymiselle. Jos rikos on tapahtunut kokonaan määräyksen antaneen valtion ulkopuolella, mutta ainakin osittain täytäntöönpanovaltiossa, voi täytäntöönpanovaltio kieltäytyä suorittamasta toimenpiteitä, jos teko ei heidän lainsäädäntönsä mukaan ole rikos. (EU-direktiivi, 2014).

3.2 Eurooppalainen pidätysmääräys suhteessa eurooppalaiseen tutkintamääräykseen

Eurooppalaista tutkintamääräystä käytetään todisteiden hankkimiseen rikosasioissa. Jos halutaan toisen jäsenvaltion ottavan henkilön kiinni ja luovuttavan tämän toiseen valtioon syytetoimenpiteitä tai vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanemista varten, on tästä laadittava eurooppalainen pidätysmääräys. Toisin kuin EIO:n, EAW:n laatii syyttäjä. (Euroopan Neuvoston puitepäätös (2002/584/YOS), 2002).

EIO:lla henkilöä ei voida tuoda Suomeen kuultavaksi, eikä EIO anna mitään oikeuksia määräyksen antaneen valtion tutkijoille toimeenpanevassa maassa. Tämä tarkoittaa sitä, että jos Suomi pyytää Alankomaita kiinniottamaan ja kuulustelemaan epäillyn, tämä kuullaan Alankomaissa, alankomaalaisten toimesta. Suomesta voi kuitenkin lähteä tutkija seuraamaan kuulustelua paikan päälle ja usein näin toimitaankin. Jos henkilö on saatu Suomeen oikeudellista menettelyä varten EAW:ta käyttäen, voidaan hänet kuulustella tutkintaa varten Suomessa, Suomen poliisin toimesta. Tällöin hän on jo Suomen poliisin hallussa syyttäjän laatimalla pidätysmääräyksellä ja häneen voidaan kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

(EU-direktiivi, 2014) (Räty, 2020).

4 OPERAATIO DON CESAR

Tässä osassa työtä aion avata EIO:n käytännön toteutusta yhdessä mallitapauksessa. Teen tätä haastattelujen ja operaatio Don Cesarin materiaalin pohjalta. Työtä tehdessäni minulla oli käytössä tapauksen julkinen esitutkimateriaali, joka käsitti yli 3000 sivua

sekä tuomiolauselmat, joita oli yli 300 sivua. Koska materiaali oli niin laaja, minulla oli vaikeuksia päättää lainauksien käytöstä. Lopulta päädyin siihen, että koska en käsittele työssä esitutinnan laatua, näyttöä tai muitakaan yksityiskohtia, en viittaa yksittäisiin kohtiin pöytäkirjasta, ellei tähän ole erityistä tarvetta. Tuomiolauselmaa käytän lähteenä vain siihen, että tutkittu rikoskokonaisuus johti tosiasiasa lainvoimaisiin tuomioihin asiassa ja EIO:illa hankittu näyttö katsottiin riittäväksi. Tämän vuoksi en viittaa niissäkään yksittäisiin kohtiin. Viitatessani esitutkintapöytäkirjaan, viittaan sen johdantoon (sivut 18-171) ellei erikseen toisin mainita. Johdannossa on eritelty jokaisen salakuljetuskerran osalta jokaisen epäillyn osuus, heidän kuulustelujensa pääkohdat sekä heidän osallisuuttaan koskevat todisteet. Tämän lukemalla minulle on muodostunut kokonaiskuva tutkinnan kulusta, josta olen kertonut omin sanoin. Lisää tietoa tutkinnan kulusta ja alusta olen saanut haastatteluissa.

4.1 Mikä oli Operaatio Don Cesar

Vuonna 2018 poliisin tiedustelun kautta oli tehty havainto siitä, että Tampereen alueella liikkuu ennennäkemättömän paljon kokaiinia. Tätä havaintoa tuki myös saman vuoden jätevesiraportti. (Räty, 2020). Suomessakin on jo vuosia mitattu parillisina vuosina isoimpien kaupunkien puhdistamattomista jätevesistä jäämiä huumausaineista ja niiden aineenvaihduntatuotteista. Näin saadaan riippumatonta tietoa alueen koko väestön huumausaineiden käytöstä ja pystytään seuraamaan ilmiön muutoksia alueella. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2020).

Tiedustelun kautta poliisilla oli myös kaksi kohdehenkilöä, joiden epäiltiin olevan mukana kokaiinin tuomisessa alueella. Jo alussa oli huomattu, että pääkohde Takis Deligeorgakis matkusti usein ja matkat suuntautuivat Alankomaihin. Deligeorgarkikseen kohdistettiin televalvontaa Suomessa, mutta pian havaittiin, että sillä saadut tiedot esimerkiksi puheluista ja lennoista olivat vajavaisia ja saapuivat viiveellä. Tuli selväksi, että kyetäkseen seuraamaan Deligeorgakiksen liikkeitä reaaliajassa ja saadakseen todisteita, poliisi tarvitsi apua myös Alankomaista. Alettiin valmistella eurooppalaisia tutkintamääräyksiä. Juttu lähti paisumaan, kun Deligeorgakiksen ympäriltä paljastui laajempi organisaatio. Yhteensä Suomeen kuljetettiin operaation myötä 13 kilogrammaa kokaiinia yhteensä kahdellakymmenelläkolmella salakuljetuskerralla. Huumeet liikkuvat rajan yli kehonsisäisesti ja niitä kuljettivat sekä Deligeorgakis että muut syytetyt. Huumausaineet luovutettiin ostajalle Suomen puolella ja maksu kuljetettiin Alankomaihin. Kaiken kaikkiaan jutussa saatettiin syyteeseen seitsemäntoista henkilöä,

viisitoista Suomessa ja kaksi Alankomaissa. (Räty, 2020) (Tuomiot ja tuomiolauselmat tapauksessa, 2019-2020) (Esitutkintapöytäkirjat tapauksessa, 2018-2019).

4.2 Eurooppalainen tutkintamääräys Operaatio Don Cesarissa

Tutkinnassa EIO:ta käytettiin monenlaisiin toimenpiteisiin. Niillä pyydettiin suorittamaan televalvontaa, telekuuntelua, hankkimaan pankkitietoja, seuraamaan lentomatrustamista ja tekemään kotietsintöjä sekä takavarikkoja. Kaikkiaan Suomi teki yhdeksäntoista tutkintamääräystä. Yhteistyö Alankomaiden kanssa toimi operaation ajan nopeasti ja kitkattomasti, jolloin Suomen oman tiedustelun aukkoja ja puutteita saatiin paikattua. Tietojen perusteella poliisi kykeni havaitsemaan henkilöiden, yritysten ja salakuljetusreittien kokonaisuuden alkuperäisen kohdehenkilön ympärillä. Lisäksi toimenpiteillä kyettiin hankkimaan todisteet jokaisen henkilön osuudesta operaatiossa, heidän sijainneistaan, yhteydenpidostaan ja vastuustaan asiassa. Nämä todisteet riittivät lainvoimaisiin tuomioihin kaikkien epäiltyjen osalta. Kaiken kaikkiaan esitutkintamateriaalin perusteella on selvää, ettei kokonaisuutta oltaisi kyetty ratkaisemaan ilman Alankomaiden yhteistyötä. (Esitutkintapöytäkirjat tapauksessa, 2018-2019) (Räty, 2020).

Operaatio lähti käyntiin Sisä-Suomen poliisilaitoksen vetämänä. Heti tutkinnan alussa havaittiin Deligoarkiksen suuntaavan paljon matkoja Alankomaihin. Sisä-Suomen laitos teki EIO:ita Alankomaihin itsenäisesti jo ennen KRP:n liittymistä tutkintaan. Rikosylikomisario Jari Rädyn mukaan tämä on muilla laitoksilla kuin Helsingissä suhteellisen harvinaista. Suomi on pieni ja harvaan asuttu maa. Valtaosa ulkomailta tulevasta rikollisuudesta suuntautuu luonnollisesti Helsinkiin. Muilla Suomen laitoksilla on harvemmin käsillä vahvasti ulkomaille juurensa juontavaa rikollisuutta, jonka tutkiminen vaatisi kansainvälistä yhteistyötä tai EIO:n käyttämistä. Kun tällainen tutkinta ilmaantuu, se usein jo kokonsa, merkittävyytensä sekä kansainvälisyytensä vuoksi hoidetaan yhteistyössä KRP:n kanssa. Suomen poliisissa kansainvälinen työskentely on KRP:n osaamisaluetta. KRP:ssä EIO:t ovat päivittäinen työkalu ja usein laitosten kanssa yhteistyötä tehdessä EIO:t laatii KRP:n tutkinnanjohtaja. (Räty, 2020)

5 MÄÄRÄYKSEN KÄYTÄNNÖN PUOLI JA ONGELMAT

5.1 Suomen syyttäjänlaitoksen rooli

Syyttäjän rooli lain mukaisesti on tarkastaa ja allekirjoittaa tutkinnanjohtajan laatimat EIO:t. Erikoissyyttäjä Kaisa Ahvan mukaan tämä pääsääntöisesti pitää paikkansa myös käytännössä. Vaikka vastuu määräyksen laadinnasta on virallisesti tutkinnanjohtajalla, syyttäjän työpanos tähän vaiheeseen vaihtelee. Joskus tutkinnanjohtaja, joka ei ole kokenut määräysten käytössä laatii hyvin puutteellisen määräyksen, joka syyttäjän on melkein kirjotettava uudestaan tai äärimmäisissä tapauksissa tutkinnanjohtaja pyytää suoraan syyttäjää kirjoittamaan määräyksen puolestaan. (Ahva, 2020). Tietenkin kokemattoman tutkinnanjohtajan on hyvä kysyä neuvoa syyttäjältä, mutta on pidettävä mielessä, että määräyksen laatija on kuitenkin tutkinnanjohtaja ja yleensä hänellä onkin paljon parempi käsitys tutkittavasta kokonaisuudesta ja sen myötä toimenpiteiden perusteista.

Mitä operaatio Don Cesariin tulee, Ahvan mukaan siinä työskenteli kokeneita tutkinnanjohtajia, joilta tuli määräyksiä, joihin syyttäjän ei juuri tarvinnut koskea. Ahvan mukaan yleisestikin KRP:n ja Tullin tutkinnanjohtajat laativat hyviä määräyksiä. Näissä laitoksissa kansainvälisyys tietenkin on olennainen osa jokapäiväistä työtä, joten on luonnollista, että niistä myös löytyy osaamista. Puutteita on lähinnä määräyksissä, jotka tulevat muilta poliisilaitoksilta, joiden tutkinnoissa ei useinkaan käytetä EIO:ta. Tämä työ siis voisi toivon mukaan toimia tukena kokemattomalle EIO:n laatijalle.

Ahvan näkemyksen mukaan EIO on syyttäjän näkökulmasta aiempaa oikeusapupyynnötkäytäntöä parempi malli. Oikeusapupyynnöiden aikaan oli kiinni tutkinnanjohtajan ja osittain syyttäjän omasta aktiivisuudesta, kuinka paljon syyttäjä tiesi tällaisen kansainvälisen tutkinnan kulusta. Nyt EIO:n myötä syyttäjä on lainsäädännön tasolla tuotu mukaan prosessiin jo tutkintavaiheessa. Tämä helpottaa syyttäjän työtä, etenkin laajoissa kokonaisuuksissa kuten Don Cesarissa. (Ahva, 2020).

5.2 Tärkeimmät huomioitavat määräyksen kirjauksessa

Aiemmin käytiin läpi sitä, mitä määräyksen tulee lain tasolla sisältää. Siinä pitää kertoa toimenpiteiden kohde ja perusteet, määräyksen antajan ja toimeenpanijan tiedot, haluttu toimenpide, käsillä olevan rikoksen kuvaus sekä asianosaisia koskevat saatavilla olevat tiedot. Rikosylikomisario Jari Rädyn ja erikoissyyttäjä Kaisa Ahvan haastatteluissa yritin selvittää, mitkä ovat määräyksen avainkohtia.

Rädyn mukaan määräyksessä on tuotava selkeästi esiin toimenpiteen perusteet ja se, että käsillä olevan rikoksen tutkinta todella edellyttää näitä toimenpiteitä. Tämä pitää olla kirjattu auki avoimeen tekstiin riittävällä laajuudella, koska liian suppea kirjaus saattaa aiheuttaa sen, että määräys palautuu muokattavaksi kohdemaasta. Tämä luonnollisesti voi johtaa siihen, että toimenpiteitä ei ehditä ajoissa toteuttaa. Ahva korosti rikoksen laadun ja olosuhteiden kuvaamista. Tällä on hänen mukaansa erityinen merkitys, kun oikeudessa aletaan tarkastella sitä, miten ja millä perustein tietyt todisteet on saatu poliisille ja voiko niitä hyödyntää asian tuomioistuinkäsittelyssä. (Ahva, 2020) (Räty, 2020).

Jos tarkastellaan operaatio Don Cesaria, perusteet ja olosuhteet olivat melko yksiselitteiset ja selkeät. Tapauksessa oli syytä epäillä laitonta huumausainekauppaa. Lisäksi vaikutti siltä, että toiminnassa oli järjestäytyneen rikollisuuden piirteitä ja toiminta oli vähäistä merkittävämpää. Suomen poliisilla oli jo kohdehenkilö, Deligeorgakis, josta kyettiin antamaan yksilöivät tiedot. Iso osa Deligeorgakiksen puhelinliikenteestä tapahtui ulkomailla. Hänen lentomatkestamistaan koskevat, Suomen omasta tiedustelusta kerätyt tiedot tulivat viiveellä. Deligeorgakis teki monia matkoja myös maitse, jolloin häntä oli vaikea seurata ilman paikannusta tai rajojen yli ulottuvaa tarkkailua. Tämän lähtötilanteen valossa on perusteltua haluta selvittää, missä Deligeorgakis oli ollut ja kenen kanssa. Määräykseen saatiin siis kaikkiin olennaisiin kohtiin melko tarkkoja tietoja ja vahvoja perusteluja. Pidemmällä tutkinnassa, kun Deligeorgakiksen ympärille alkoi hahmottua kontaktien verkko, saatiin tutkintaan lisää kohdehenkilöjä, joista alettiin yhtäläisesti selvittää olinpaikkatietoja, viestintää ja rahaliikennettä. Tämän jälkeen oli perusteltua alkaa suorittaa kotietsintöjä ja takavarikkoja, jotka johtivat myös kiinniottoihin ja pidätyksiin. (Esitutkintapöytäkirjat tapauksessa, 2018-2019).

Rädyn mukaan määräyksen perustelujen kirjaamisessa ei yleiselläkään tasolla sinänsä ole ongelmaa, sillä EIO on kansainvälisen luonteensa takia menettely, jota ei muutenkaan käynnistetä, ellei kyseessä ole merkittävä kokonaisuus. EIO:n tekemiseen vaaditaan selkeästi painavimmat perusteet, kuin samojen toimenpiteiden tekemiseen kansallisessa tutkinnassa. EIO:n käyttöä arvioidessa on punnittava tutkittavan rikoksen aiheuttamia vahinkoja ja sillä saatua hyötyä, asianomistajien määrää ja kaiken kaikkiaan rikoksen kokonaismerkittävyyttä. Tätä harkintaa tehdään syyttäjän kanssa, mikä helpottaa määräyksen perusteiden arviointia hankittavien todisteiden näyttöarvon ja toimenpiteiden laillisten perusteiden suhteen. Jos EIO katsotaan tarpeelliseksi tehdä, on se yleensä myös

helppo perustella määräykseen siten, että se menee kerrasta läpi toimeenpanijalla. (Räty, 2020).

5.3 Alankomaiden kanssa tehty yhteistyö

Operaatio Don Cesarissa määräysten täytäntöönpano toimi Rädyn mukaan vauhdikkaasti. Hänen mukaansa Alankomaista saa tyypillisesti siedettävässä ajassa vastauksia ja kiiretilanteessa asioihin reagoidaan heidän puoleltaan reippaasti. Alankomaiden lisäksi Räty mainitsi hyvinä yhteistyökumppaneina Ruotsin ja Saksan. Rädyn mukaan esimerkiksi Espanjan ja Ranskan kanssa vasteaika on yleensä huomattavasti pidempi. Hänen mukaansa eroissa on pitkälti kysymys toimeenpanevan viranomaisen toimintakulttuurista ja hyvin karkeasti voidaan sanoa, että mitä etelämmäs mennään, sitä hitaammin prosessi toimii. Alankomaiden yhteistyön ripeyttä edistää varmasti myös tehdyn yhteistyön konkreettisuus. Heti operaatio Don Cesarin alussa Suomesta lähti poliiseja Alankomaihin alkupalaveriin. Tämän jälkeen kokonaisuuden suomalaiset päätutkijat olivat kiinteästi yhteydessä Alankomaiden tutkijoihin ja matkustivat välillä paikan päälle muun muassa seuraamaan kuulusteluja ja kotietsintöjä. (Räty, 2020). Ahva mainitsi haastattelussaan, että tällaisen aktiivisen yhteistyön hyödyt ovat helposti nähtävissä. Hänen mukaansa tuloksia saa paljon nopeammin ja paremmin, kun Suomen tutkijoilla on suorat yhteydet henkilöihin, jotka tosiasiallisesti hoitavat asioita. Joidenkin maiden kanssa määräykset lähetetään sieltä annettuun sähköpostiin, josta se lähtee kulkemaan omaa reittiään. Suoraa kontaktia kehenkään ei ole ja jos suomalaiset haluavat tietää, miten asia etenee, on sitä ruvettava selvittämään monen mutkan ja yhteyshenkilön kautta. Itse määräys etenee kohdemaassa läpi käsittelyprosessien, eikä päädy asiaa konkreettisesti hoitavalle välttämättä ajoissa. Tämä on suuri ongelma, jos kyseessä on kiireellisten toimenpiteiden suorittaminen. (Ahva, 2020).

Rädyn ja Ahvan haastattelujen perusteella vaikuttaisi siltä, että toimeenpanijan vastausaika on suurin ongelma EIO:n käytössä. Vasteajan ollessa pitkä ei rikollisten toimiin päästä käsiksi reaaliaikaisesti eikä juttuihin näin ollen saada näyttöä. Tämän vuoksi määräyksen toimeenpanijan rooli on ratkaiseva.

Esiin nousi Rädyn haastattelussa myös se, että joissain maissa vaaditaan tarkempia perusteluja kuin toisissa. Tässäkin suhteessa Räty mainitsee Alankomaat toimivana esimerkkinä. Alankomaihin tehty määräykset menevät yleensä toimeenpantavaksi melko lyhyellä selostuksella. Sen sijaan esimerkiksi Espanja ja Ranska reklamoivat määräykset helpommin ja vaativat pidempiä ja tarkempia perusteluja. Periaatteessa näin

ei pitäisi tapahtua. Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen idea on nimenomaan se, että yhden maan tehtyä päätöksen asiassa, se katsottaisiin muissa maissa pitäväksi. Tällä pyritään siihen, että toimenpiteet onnistuisivat samoin perustein samalla tavalla jokaisessa jäsenmaassa. Kuitenkin joidenkin maiden viranomaiset ovat määräyksen käytössä jäykempiä ja vaativat erilaisia kirjauksia kuin toiset. (Räty, 2020).

Muita määräyksen toimivuuteen vaikuttavia tekijöitä voisi olla tutkittavan rikoksen laatu. Ahvan mukaan huumausainerikosten kanssa EIO toimii yleensä hyvin, koska huumausaineita koskeva lainsäädäntö on melko yhtenevä kautta jäsenmaiden. Huumausainekauppa on laitonta kaikkialla, sitä pyritään torjumaan joka maassa ja siihen suhtaudutaan vakavasti. Ahva itse on erikoistunut huumausainerikoksiin, joten hän ei osannut kertoa varmasti, onko muilla syyttäjillä erilaisia kokemuksia erilaisten rikosten kanssa. (Ahva, 2020). Rädyn mukaan hän ei ole huomannut juuri eroa määräysten käytössä rikosten laadun vaihdellessa, mutta hänkin kertoo suurimman osan tutkinnoistaan ja määräyksistään koskevan nimenomaan huumausaineita. Lisäksi myös Räty mainitsee, että huumausainerikoksissa molempien osapuolien intressi asian selvittämisessä on hyvin korkea ja niiden suhteen yhteistyöhön ollaan usein innokkaita. (Räty, 2020).

Yksi käytännön ongelma liittyy myös lain vaatimukseen siitä, että EIO:ssa tulee olla sekä tutkinnanjohtajan että syyttäjän allekirjoitus, ennen kuin se lähetetään. Usein EIO:n toimenpiteet ovat hyvin aikaan sidottuja. Monet toimenpiteet, kuten telekuuntelu ja fyysinen seuranta, ovat sellaisia, ettei niitä voi tehdä takautuvasti vaan ne on toteutettava sillä hetkellä, kun kohde on aktiivinen. Ahvan mukaan tämä näkyy joskus melkoisena rallina, kun allekirjoituksia haetaan tarvittaessa vaikka kesämökillä olevilta ja papereita kiidätetään virastolle skannaukseen. Tässä kohtaa poliisin tekemissä EIO:issa helpottaa Ahvan mukaan se, että skannatut paperit ovat riittäviä. Esimerkiksi Tulli vaatii edelleen alkuperäisen allekirjoituksen määräykseen. (Ahva, 2020).

6 TULOKSISTA

Tutkimuksessa selvisi, että EIO on käytäntönä yhtä toimiva kuin sen edeltäjä ja se koetaan hyväksi menetelmäksi. Lisäksi se tuo syyttäjän mukaan tutkintaan aikaisemmassa vaiheessa. Selvisi myös, että KRP:n ulkopuolella tutkinnanjohtajien osaaminen EIO:n käytössä on vaihtelevaa ja paikoittain heikkoa.

Eurooppalaisen tutkintamääräyksen käytössä on joitakin käytännön ongelmia. Ensinnäkin prosessi on ajoittain hyvin hidas. Ongelmia tuo yhteistyötä tekevien maiden

käytännöt ja yhteistyöhalukkuus. Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että Suomen poliisi kykenee omalla aktiivisuudellaan parantamaan tilannetta tiettyyn pisteeseen asti, mutta lopulta jää pitkälti vastapuolen varaan, miten nopeasti ja tehokkaasti määräys toteutetaan. Suomen osalta määräyksen käyttöä saattaa myös äkillisissä tilanteissa hidastaa vaatimus sekä syyttäjän että tutkinnanjohtajan allekirjoituksesta. Muiden tekijöiden vaikutus määräyksellä aikaansaadun näytön laatuun tai ripeyteen ei vaikuta olevan suuri. Kun määräys on ohjeiden mukaisesti täytetty ja perusteiltaan pätevä, se menee läpi samassa ajassa ja samalla tavalla, riippumatta tutkittavan asian laadusta.

Tutkimuksessa selvisi myös, että lainsäädännöstä ja sen tavoitteista huolimatta määräys ei toimi samalla tavalla kaikkien maiden välillä. Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti määräys tulisi mennä läpi samanlaisilla kirjauksilla kaikissa maissa. Kuitenkin Rädyn mukaan jotkin jäsenmaat ovat tarkempia niistä kuin toiset.

Haastatteluissa selvisi myös se, mitä olin jo työn alussa kuullut. Alankomaiden kanssa yhteistyö toimii poikkeuksellisen hyvin. Selvisi myös, että Alankomaat ei ole ainoa toimiva yhteistyökumppani vaan myös esimerkiksi Saksa ja Ruotsi tekevät sujuvaa yhteistyötä. Sen sijaan haastattelujen perusteella esimerkiksi Espanja ja Ranska vastaavat hitaammin ja vaativat perusteellisemman selityksen määräykseen.

Yksi tutkimuskysymyksiäni oli selvittää, miksi asiat ovat näin ja Alankomaiden yhteistyö toimii niin hyvin. Syy tähän hyvää toimivuuteen Rädyn ja Ahvan mukaan piilee suurimmaksi osaksi toimintakulttuurissa ja yhteistyökumppanin omassa halukkuudessa, sekä toimivien kontaktien luomisessa suoraan asiaa toimittaviin henkilöihin. Määräyksen toteuttaminen jää toimeenpanijan käsiin. On heistä riippuvaista, kuinka nopeasti ja huolellisesti siihen reagoidaan. Koska Suomen tutkijoilla on suora yhteys Alankomaiden tutkijoihin ja yhteistyötä tehdään alusta alkaen muutenkin kuin sähköpostiviestein, asiat hoituvat nopeammin ja paremmin.

Pohdin itse hieman, mikä on voinut vaikuttaa tällaisen toimintakulttuurin syntymiseen. Yksi mahdollinen selitys voisi olla, Alankomaiden keskeinen sijainti Euroopassa ja sen asema Euroopan järjestäytyneessä rikollisuudessa ja huumekaupassa. Kuten työn taustoja pohtiessa kävi ilmi, Alankomaat on merkittävä kauttakulkumaa Euroopan huumekaupassa ja siksi pitkään joutunut tekemään yhteistyötä ei ainoastaan Suomen, mutta myös monien muiden maiden kanssa. Näin ollen voisi kuvitella, että käytännöt ovat hioutuneet hyviksi ja yhteistyöhön ollaan halukkaita. Lisäksi jos tarkastellaan laajemmin hyväksi yhteistyökumppaniksi mainittuja maita kuten Saksaa ja Ruotsia, voidaan huomioida näissä yleisesti vallitseva ahkeruutta ja täsmällisyyttä painottava työkuulttuuri.

Jos siis keksisin haastattelujen pohjalta yhden ehdotuksen EIO:n tehostamiseksi, olisi se konkreettisten kontaktien luominen eri yhteistyömaihin. Tämän toteuttaminen käytännössä ei kuitenkaan varmasti ole helppoa. Jos maassa ei ole vakiintunutta tahoa tällaista yhteistyötä hoitamaan, vaan määräyksen toimenpiteet sysätään vain jollekulle, joka sattuu olemaan väärään aikaan kahvihuoneessa, on vaikeampi luoda pysyviä kontakteja. Samoin jos yhteistyömaalla ei ole halua hoitaa konkreettisia toimenpiteitä yhdessä, vaan toimet tehdään itsenäisesti ja niidet tulokset lähetetään lyhyesti Suomeen, voi olla hankalaa päästä vaikuttamaan tutkinnan kulkuun kohdemaassa. Lisäksi, jos EIO:t menevät kohdemaassa läpi Ahvan kuvaaman reitin monen sähköpostin ja työntekijän kautta toteuttavalle taholle, on tämä jo monissa tapauksissa pilannut toimenpiteiden vaikuttavuuden aikaikkunan sulkeuduttua.

6.1 Itsearviointi

Työni tutkimuskysymyksiä oli selvittää, mitä EIO:n käyttö käytännön tasolla on, millaisia ongelmia ja huomioita siihen liittyy ja miksi se mahdollisesti toimii Alankomaiden kanssa niin hyvin. Lakia ja direktiiviä avatessani toin mielestäni melko hyvin esiin lainsäädännön perustaa asiaan. Mitään mullistavaa näkökantaa tai tulkintaa en kuitenkaan niihin osannut antaa. Työn kannalta kuitenkin kävin niitä mielestäni riittävästi läpi.

Käytännössä EIO:n puitteet muotoillaan yksityiskohtaisesti ja tyhjentävästi direktiivissä, jossa yksilöidään määräyksen perusteet ja siihen täytettävät kohdat. Haastatteluissa sain tietoa siitä, mihin kohtiin tulee kiinnittää erityistä huomiota ja joiden täyttämällä on isompi merkitys ei ainoastaan määräyksen läpiviennissä mutta myös sillä hankittujen todisteiden myöhemmässä käytössä. Lisäksi haastattelujen kautta sain vastauksen siihen, mitkä ovat yleisimmät haasteet EIO:n kanssa.

Mitä tulee Alankomaiden kanssa tehdyn yhteistyön toimivuuteen ja syihin sen taustalla, mielestäni tähänkin löytyi vastaus. Varsinaisia kehitysehdotuksia tämän pohjalta ei juuri synny, sillä vaikuttaa että asia on kiinni yhtä paljon vastapuolesta kuin Suomestakin.

Lähteet, joita käytin, ovat mielestäni olleet luotettavia. Suurin osa johtopäätöksistä ja tutkimuksen tuloksista saatiin haastatteluista. Tässä on huomioitava, että haastateltavia oli vain kaksi, joten otanta oli hyvin pieni. Koen kuitenkin, että tulokset ovat silti luotettavia.

Molemmilla haastateltavilla on pitkä kokemus kansainvälisestä yhteistyöstä ja EIO:n käytöstä. Kysymykset ja vastaukset eivät olleet ”kyllä tai ei” -tyyppisiä vaan ennemmin

mielipiteitä ja kokemustietoa mittaavia. Mielestäni tämä tulee tekstissäkin esiin. Tutkimuksen tulokset eivät siis ole absoluuttinen totuus, vaan kokemuspohjainen näkemys asiaan.

Mielestäni vastasin ainakin jollain tapaa kaikkiin tutkimuskysymyksiini. Työn tavoitteena oli lisäksi antaa käytännön vinkkejä ja tietoa EIO:n käyttöön niille, jotka sitä mahdollisesti joutuvat satunnaisesti käyttämään. Mielestäni tämäkin tavoite saavutettiin.

7 LÄHDELUETTELO

- Ahva, K. (11/2020). erikoissyyttäjä. (S. Säteri, Haastattelija)
- Eduskunta.fi.* (Luettu 12.11.2021). Noudettu osoitteesta Eurooppalainen tutkintamääräys: https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/eurooppalainen-tutkintamaarays.aspx
- Esitutkintapöytäkirjat tapauksessa, Pääpöytäkirja 5680/R/23559/18, sisältää muut pöytäkirjat (2018-2019).
- EU-direktiivi. (3. 4 2014). *Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä 2014/41/EU.*
- Euroopan Neuvoston puitepäätös (2002/584/YOS). (13. 6 2002). *Euroopan Neuvoston puitepäätös eurooppalaisesta pidätyismääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä.*
- Eurooppatiedotus.* (Luettu 10.11.2021). Noudettu osoitteesta Perustietoa EU:sta: oikeus- ja sisäasiat: <https://eurooppatiedotus.fi/perustietoa-eusta/eun-tehtavat-2/oikeus-jasisaasiat/>
- (2019 ja 2020). *European Drug Report.* European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction .
- European Justice.* (Luettu 10.11.2021). Noudettu osoitteesta Eurooppalainen tutkintamääräys: https://e-justice.europa.eu/content_european_investigation_order_mutual_legal_assistance_and_joint_investigation_teams-92-fi.do
- (2019). *Finland Country Drug Report.* European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.
- Helsingin Uutiset.* (16. 10 2019). Noudettu osoitteesta Jopa 80 000 ekstaasipilleriä Suomeen – Poliisi on selvittänyt laajan huumausaineiden salakuljetus- ja myyntikokonaisuuden: <https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/1200711>
- Iltasanomat.* (19. 12 2019). Noudettu osoitteesta Näin Tranbergin ja Ranta-ahon liigan epäillään pyörittäneen jättimäistä huumebisnestä – toimintaa johdettiin Espanjasta, huumeita Alankomaista kukkalähetyksissä: <https://www.is.fi/kotimaa/art2000006349161.html>
- Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta 430/2017. (28. 6 2017)
- Miettinen, T. (2016). Kokoomateos. *OIKEUSTIETEELLINEN OPINNÄYTE - Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta.* Edita Publishing Oy.
- MTV-uutiset.* (10. 4 2019). Noudettu osoitteesta Poliisi paljasti Suomen suurimman kokaiinivyyhdin, Don Cesarin – kuriirit salakuljettivat vatsassaan sekä eri ruumiinainaukoissaan Suomeen 13 kiloa kokaiinia:

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/poliisi-paljasti-suomen-suurimankokaiinivyyhdin-don-cesarin-kuriirit-salakuljettivat-vatsassaan-seka-eriruumiinaukoissaan-suomeen-13-kiloa-kokaiinia/7359998#gs.grbaeh>

(2019). *Netherlands Country Drug Report*. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Räty, J. (11/2020). Rikosylikomisario. (S. Säteri, Haastattelija)

Savon Sanomat. (15. 9 2017). Noudettu osoitteesta Iso huumeliiga kiinni Suomessa - ostivat Hollannista huumeita puolella miljoonalla eurolla: <https://www.savonsanomat.fi/paikalliset/2995336>

Sirkka Hirsjärvi, P. R. (2004). *Tutki ja kirjoita*. Gummerus.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (Luettu 12.11.2021). Noudettu osoitteesta Jätevesitutkimus: väestötason huumeiden käyttö: <https://thl.fi/fi/tutkimus-jakehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/jatevesitutkimus>

Tilastokeskus. (25. 9 2020). *Tilastokeskuksen PxWeb tietokannat/11cg - Tietoon tulleet rikokset ja niiden selvittämistäasteet rikosnimikkeittäin 2010-2019*. Noudettu osoitteesta https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__oik__rpk__tiet/statfin_rpk__pxt_11cg.px/

Tuomiot ja tuomiolauselmat tapauksessa, Turun hovioikeuden tuomio ja tuomiolauselmat 20/124466, Pirkanmaan kärjäoikeuden tuomiot ja tuomiolauselmat 19/131226 (Turun Hovioikeus, Pirkanmaan kärjäoikeus 2019-2020).

Yle Uutiset. (30. 6 2020). Noudettu osoitteesta Laaja huumetutkinta: Suomeen yritettiin salakuljettua lähes sata kiloa amfetamiinia, kahta suomalaista epäillään vastaanottajiksi: <https://yle.fi/uutiset/3-11425033>